

Muhi Sándor

Vannak magyar reformpedagógiai műhelyeink

(Fokozati dolgozatok, diplomamunkák képzőművészeti nevelésből, kézművességből Szatmár megyében)

Sokszor elhangzik a kérdés, hogy vannak-e magyar reformpedagógiai műhelyek Romániában? A legtöbben úgy gondolják, hogy nincsenek, akik kicsit optimistábbak, úgy érzik, hogy a kutatások, részeredmények valahol az egyéni kezdeményezések szintjén megrekednek, és innen a mostoha anyagi körülmények, az egyre nehezkesebbé váló pályázati lehetőségek miatt nagyon körülményes, legtöbbször reménytelen a továbblépés. Nincs ösztönzés, hajtóerő, hiányoznak a partnerek — halljuk naponta. Egy reményvesztett, túlterhelt, alulfizetett pedagógustársadalomtól többek szerint el sem várhatunk ilyen erőfeszítéseket, hiszen köztudott, hogy a nagy többség számára már a tantárgyversenyekre való felkészítés, részvétel is erejüket meghaladó feladat. Gyakran halljuk azt is, hogy a mai tanulókat már sokkal nehezebb rávenni vetélkedőkön, versenyeken való részt vételre, mint mondjuk néhány éve, hiszen az agyonhajszoltság, túlterheltség mellett a fiatalság érdeklődési köre is gyökeresen megváltozott.

El kell ismerni, hogy a fentiekben nagyon sok igazság van, ami természetesen nem azt jelenti, hogy végleg le kell mondanunk a szakmai megújulásról, a rendszeres, folyamatos újításokról és a részeredmények számbavételéről. Aki kicsit is figyelemmel követte a Collegium Transsylvanicum és az Erdélyi Tankönyvtanács tevékenységét, a BBTE magyar tanszékének reformpedagógiai kezdeményezéseit, táborait, az RMPSZ továbbképzőit, a Bolyai Nyári Akadémia, a Tudományos Tanács működését, a Magiszter folyóirat legutóbbi számait, a nemzetközi kapcsolatokat, díjazásokat stb., annak a számára nem kétséges, hogy elindult egy rendkívül ígéretes, sok reményre feljogosító folyamat, amelynek a folytatása, fejlesztése közügy.

Szerencsénk van

Ezekben az években a véletlen, vagy inkább a többi európai országhoz képest a lemaradásunk egy olyan lehetőséget adott a kezünkben, amely nagymértékben hozzájárulhat a reformpedagógiai erőfeszítések széles körű elterjedéséhez, és melynek jótékony, pozitív hatása lehetne egész tanügyi rendszerünkre. Miről van szó? Ezekben az években térünk át a tanító- és óvónőknél a főiskolai, illetve egyetemi képzésre. Ez országosan nem csupán intenzív

továbbképzést, hanem a diplomamunkák ezreit jelenti, amelyeknek ezen a területen hatványozott jelentősége van. Minek köszönhető ez a megnövekedett jelentőség? Elsősorban annak, hogy a diplomázók túlnyomó többsége – más fakultásokkal ellentétben – a főiskolai, egyetemi tanulmányokat a pedagógiai líceumok abszolvenseként kezdte el, sokan 10–12 éves tanítói gyakorlattal rendelkeztek már a beiratkozás pillanatában. Ez nem csupán annyi előnyt jelent, hogy az előadások anyagának a befogadása számukra egyszerűbb, könnyebb, hanem azt is, hogy a szemináriumokon megoszthatják a kollégáikkal, tanáraikkal a gyakorlatban is alkalmazható, életszerű, reális szakmai tapasztalataikat. Ebben a helyzetben egyértelmű az is, hogy többségük a diplomamunkák témájául kimondottan gyakorlati jellegű területeket választott, amelyeket legtöbbször a tanítványaik munkáival, rajzaival, kézműves tárgyaival, saját készítésű szemléltetőikkel illusztráltak. Ennek az életű megközelítésnek köszönhetően tudunk ma már lényegesen többet a kis falvakban, vagy a városok peremkerületein élő, fokozottan hátrányos helyzetű tanulók problémáiról, a szimultán oktatás nehézségeiről, a minőségi eszközök behelyettesítésének lehetőségeiről, a roma származású tanulók körében is hatékonyan alkalmazható oktatási módszerekről és még hosszan sorolhatnám.

Nagyon nagy jelentősége volt ezeknél a dolgozatoknál a folyamatos, ciklikus fejlesztésnek, amely egyre igényesebb tartalmat, kivitelezést eredményezett. Sokan három szakaszban gazdagították, árnyalták ugyanazt a témakört, hiszen a főiskolai diplomamunka megírása után ugyanazt a dolgozatot duzzasztották tovább, javították fel újabb fejezetekkel a kiegészítő év végeztével. Egyetlen témakör ilyen alapos körbejárása a későbbiekben azt is jelentette, hogy a jelölt a választott terület egyfajta helyi szakértőjévé vált, és az I-es fokozatú tudományos dolgozatának a témája is sokszor egyenes vonalú folytatása volt a diplomamunkák megírásakor elkezdett kísérleteknek, kutatásoknak. Itt ugyanannak a problémának a kidolgozása már nem választható, de más megközelítésben lehet írni a témakör alkalmazásairól, az interdiszciplináris jellegéről, felhasználhatóságról stb.

A diplomamunkák, fokozati dolgozatok írása az évek során minden központban és minden tantárgy, témakör esetében egy-egy újabb reformpedagógiai műhely kialakításához kellene szükségszerűen vezessen, e nélkül hozzá sem érdemes kezdeni. Szatmáron 1993–2009 között, vagyis az eltelt 16 év alatt több mint hetven ilyen dolgozat készült kézművességből, képzőművészeti nevelésből román és magyar nyelven, pontosabban a BBTE és a Nagybányai Egyetem kihelyezett óvó- és tanítónőképző tagozatán. Mi biztosította ezen a területen a reformpedagógiai jelleget? Elsősorban talán az, hogy úttörő munkát vállaltunk, nem voltak viszonyítási, igazodási pontjaink, lehetőségeink, nekünk magunknak

kellett kitalálnunk a dolgozatok jellegét, karakterét, tematikáját. A saját szakkönyvtáramat, diplomamunkámat, fokozati dolgozatomat leszámítva kezdetben nem állt a rendelkezésünkre olyan, mindenki által elérhető és felhasználható szakirodalom, amely megkönnyíthette volna a munkánkat, olyan szakdolgozatok sem álltak a rendelkezésünkre, amelyek szerkezete, kivitelezése példaként, kiindulópontul szolgálhatott volna az első jelöltek számára.

Technikai feltételek

Külön gondot jelentett a kilencvenes években az illusztrációs anyag szerepeltetése, reprodukálása, még nem állt a rendelkezésünkre a mai technika: számítógép, scanner, digitális fényképezőgép, nyomtató, CD-író és -másoló stb. Márpedig ezen a területen a minőségi képanyag jelentősége a szövegével vetekszik, ha nem fontosabb annál.

Az első dolgozatok írógéppel készültek, illusztrációként fényképeket és gyermekrajzok kivágott, beragasztott részleteit használtuk fel. Akkoriban a papír minősége is más volt, ennek ellenére máig kedvesek számomra ezek a dolgozatok, hiszen nélkülük alig léteznének a ma felmutatható és széles körben hasznosítható eredmények.

Az ezredfordulón jelentek meg a számítógépesen szövegszerkesztett, beillesztett képekkel gazdagított, színes dolgozatok, és innen a technika fejlődésével már csak egy lépés volt az elektronikusan rögzített, kiegészítő képanyagokkal ellátott változatokig.

Nagy előrelépést jelentett ezeknek a munkáknak a nagykorúsodásában a digitális fényképezőgépek elterjedése. Ez úgy 2005–2006 táján következett be, és ennek köszönhetően nagyobb hangsúlyt kaptak, uralkodóvá váltak a saját gyűjtésű anyagok. A hallgatók technikai felszereltségének nagykorúsodásával az általam készített DVD szöveg- és képanyaga egyre gyarapodott, és a legújabb diplomamunkák, fokozati dolgozatok anyagával is gazdagodott.

Csak sejtem, hogy más tantárgyak esetében milyen szerepet játszott ez a szó szoros értelmében vett ezredfordulós kommunikációs forradalom, az tény, hogy a kézművességből, képzőművészeti nevelésből írott dolgozatok esetében döntő jelentősége volt.

Alapelvek

Már a kiindulópontban ki kellett alakítanunk egy olyan pontokba foglalható, általános, jól körvonalazott követelményrendszert, amely irányt mutat, és amelyhez a kisebb szakmai tapasztalattal, előtanulmányokkal rendelkező jelöltek is könnyűszerrel igazodhatnak. Az alapelvek közös célkitűzéseinkből, céljainkból és a tantárgy jellegéből adódtak.

Kiindulópontként leszögeztük a diplomamunkák tudományos jellegének fontosságát. Megfelelő könyvészet, tudományos megalapozás, motiváció, a források pontos megjelölése nélkül tehát nem kezdhetünk a kivitelezéshez.

A tudományos jelleg természetesen magában foglalja a kutatómunkát, illetve a saját tapasztalaton alapuló újításokat, kísérleteket, kiegészítéseket, megvalósításokat is.

Fontos volt kihangsúlyozni azt a tényt is, hogy a tantárgyak (kézművészet, képzőművészeti nevelés) vizuális jellegéből adódóan az illusztrációs anyag a dolgozat súlypontja, tehát a szerepe alapvető, nélkülözhetetlen.

Már a kezdetekben kiemelt követelményként szerepelt a sokoldalú felhasználhatóság is. A polcokon, könyvtárakban porosodó, jórészt összemá-solt dolgozatokkal ellentétben olyan hasznos és hasznosítható munkákat szeretünk volna készíteni, amelyek ötletei, illusztrációs anyaga, témaajánlatai a mindennapi pedagógiai gyakorlatban, direkt módon értékesíthetőek, eligazítják a kezdő pedagógusokat tevékenységükben, kiindulópontul szolgálhatnak újabb diplomamunkák, szakdolgozatok készítéséhez.

Valamennyien pontosan tudtuk, hogy ennek a döntően nőket (anyákat, feleségeket, háziasszonyokat) foglalkoztató szakmának a képviselői napi feladataik elvégzése mellett nem fognak délutánokat tölteni könyvtárakban mások dolgozatainak az olvasásával, kijegyzetelésével, ezért olyan munkákat kezdtünk készíteni, amelyek segítségével már az első átlapozáskor az érdeklődő a vizuális információk tucatjaihoz juthatott, amelyek A4-es reprodukciókból álló illusztrációs tömbje direkt módon bármelyik osztályban, más tantárgyaknál is hasznosítható szemléltetőanyag. Akkoriban már sejtettük, hogy a diplomamunkák szövegének, képanyagának CD-n való rögzítésével ennek a módszernek az elterjedése, hatékonysága megsokszorozható.

A fokozati dolgozatok megvédési procedúrájának van egy sokak számára unalmasnak tűnő, de megítélésem szerint rendkívül fontos momentuma. Arra gondolok, amikor a jelölt kollégái mondanak véleményt a dolgozatról, annak szerepéről, hasznosíthatóságáról. Ezeknek a véleményeknek az érdemi részére, a tudományos munkával kapcsolatos megjegyzésekre mindig fokozottan

figyelek, hiszen ez erőfeszítéseink hatékonyságának egyik legfontosabb mércéje. Eddigi tapasztalataim alapján elmondhatom, hogy a dolgozatokat a közvetlen kollégák közül is csak nagyon kevesen olvassák el. Szinte minden helyszínen a legtöbben megelégszenek néhány közhelyszerű mondattal a jelölt pedagógusi tevékenységével kapcsolatban, azok akik a dolgozatról is beszélnek, legtöbbször a képi ötleteket, a témaajánlatokat, a dolgozat illusztrációs anyagát említik, és csak kivételesen esik szó a könyvészeti anyag gazdagságáról, a lényegi újításokról, azok elméleti megalapozottságáról. Hiba lenne, ha nem értenénk meg ennek a jelenségnek az üzenetét és nem próbálnánk a magunk hasznára fordítani.

Fontos volt számunkra a tantárgyak közötti kapcsolatokra való állandó utalás és a tanultak hasznosítása, gyümölcsöztetése a mindennapi életben. Ezek az utalások lassan a legtöbb dolgozat elengedhetetlen részeivé váltak, ezzel azt szerettük volna jelezni, hogy az elszigeteltség, a belterjes jelleg egyetlen tantárgynak, tevékenységnek sincs hasznára, minden tudásnak igazi létjogosultságot csak a sokoldalú használhatósága adhat. Ha igaz az a tény, hogy rajzórán nem rajzolni tanulunk, hanem a világot fedezzük fel a rajz, festés, formázás segítségével, akkor ez a világ magába foglal minden más tantárgyat, tevékenységi formát is, teljes környezetünk megismerését.

Ami a könyvészeti anyagot illeti, az máig meglehetősen szegényes képet mutat. Néhány hazai kiadású tankönyv, képzőművészeti kiadvány mellett a hallgatók gyakran felhasználták a különféle magyarországi kiadványok anyagát, beleértve a pedagógiai, pszichológiai tartalmú munkákat is. Általában forrásként jelölik meg az érvényes tanterveket, a *Magiszter* folyóirat legutóbbi számait, az általam írt *Módszertani útmutatót*, kollégák korábbi diplomamunkáit, fokozati dolgozatait, és még sorolhatnám. Fontos volt számunkra minden esetben a könyvészeti anyag frissessége és változatossága is. Az utóbbi években egyre többen használják fel dolgozatukhoz a világháló honlapjainak adatait, képeit, de fokozott népszerűségnek örvendenek a saját gyűjtésű, helyi anyagok is.

A munkák előkészítése

A fentieknek köszönhetően a legtöbb dolgozat érdemi része önálló, saját munka, összeállítás, az esetek túlnyomó részében lényegében eredeti, eddig soha senki által fel nem dolgozott témakörökről van szó. Írt-e már eddig valaki diplomamunkát a húsvéti hímes tojásról és az ehhez kapcsolódó népszokásokról, a hajtogatott, dobozokból készíthető didaktikai játékokról, a falfirkák, füzetfirkák szerepéről az oktatásban, a papírvárosról mint oktatási segédeszközzel, Szatmárnémeti városközpontja makettjének elkészítéséről mint opcionális tantárgyról, a képzőművészeti reprodukciók interdiszciplináris

szerepéről az elemi oktatásban, szemléltetők készítéséről kollázs technikával és még sorolhatnám? Egy-egy ilyen kevésbé szokványos, bátor témaválasztás, annak a körbejárása nem könnyű feladat, és a dolgozatvezető, hallgató részéről alapos felkészülést, erőfeszítést igényel.

Miből áll a dolgozat tudományos irányítójának a munkája? Az mindig attól függ, hogy ki végzi ezt a feladatot. Állhat abból is, hogy kívárja a diplomamunka elkészülését és utána véleményezi a munka szerkezetét, minőségét, esetleg újabb könyvészeti anyagokat, forrásmunkákat javasol stb., és történhet az irányítás úgy is, hogy a vezető tanár ott van már a témaválasztásnál, javaslatokat tesz a szerkezetre, az illusztrációs anyagra vonatkozóan forrásmunkákat, képanyagot, kész dolgozatokat, könyvészeti anyagot bocsát a jelölt rendelkezésére, és menet közben rendszeresen ellenőrzi a munka menetét, alakulását. Gondja van a hallgató időbeosztására is, amelyet szakaszosan ellenőriz. Miért van erre szükség? Aki már hosszabb ideje járatos ezen a területen, az tudja, hogy alapvető gond a vizsgát, a megvédést megelőzően jelentkező időhiány. Kapkodva, az utolsó pillanatban, alapos átolvasás, a szükségszerű javítások, kiegészítések nélkül nem születhet jó dolgozat. A gyakorlat azt igazolja, hogy a bátor témaválasztás önmagában kevés, ennek önálló, eredményes kivitelezéséhez konkrét, kézzelfogható, hathatós segítség kell.

A munka lényegében már a kurzusokon, szemináriumokon kezdődik. Ebben a kezdeti szakaszban az alapismeretek, általános tudnivalók mellett a hallgatók szemináriumi munkákat, témajavaslatokat, megvalósítási módozatokat, ötleteket ismertetnek, mutatnak be. A témaválasztás alapvetően fontos feltétele a tantárgy alapos, sokoldalú ismerete mellett annak szeretete is. A szemináriumok alkalmával felhalmozódott anyagok jelentősen megkönnyíthetik a témaválasztást. Nagyon fontos, hogy a dolgozat irányítója közelről, alaposan ismerje az óvodai és az általános iskolás tevékenység jellegét, követelményeit. E sorok írója többek között azért vállal évek óta katedrakiegészítésként elemi iskolai osztályt is, hogy ne távolodjon el ennek a területnek a gyakorlati, érdemi részétől. Üldögdélni a hátsó padban, és utólag közölni az észrevételeinket az előadóval nem ugyanaz, mint órákat, tevékenységeket tartani egy osztályban, arról nem is beszélve, hogy így a gyakorlatban is kipróbálható az ajánlott módszerek hatékonysága, életképessége.

A témaválasztás a gyakorló tanítónők esetében viszonylag egyszerűbb, hiszen itt kiindulópont lehet a munkahelyi környezet, a helyi jellegzetességek, adottságok, népszokások, eddigi kísérletek, kiemelkedő eredmények, szükség-szerűségek, adott helyzetekre, elvárásokra adandó válaszok és még sorolhatnám. Szeretnénk mások által is használható, meggyőző, életizű, újító jellegű, egyedi dolgozatot készíteni? Akkor feltétlenül valós, konkrét, kézzelfogható,

tapasztalati dolgokból kell kiindulni a megfelelő elméleti megalapozással. E mellett fontos olyan témát választanunk, mely nemcsak az érvényes tantervek elvárásainak felel meg, hanem beilleszthető abba a 21. sz.-i reformfolyamatba, melyről bőven hallhatunk különböző fórumokon, de amelynek eddigi konkrét eredményei, megvalósításai rendkívül szerények.

Segítségre, kiindulópontra van szükség

A téma körvonalazása után konkrét segítségre, kiindulópontokra va van szüksége a jelöltnek. Ezek tartalmazhatnak általános jellegű elvárásokat és a téma kidolgozására vonatkozó gyakorlati javaslatokat, könyvészeti anyagot. A nehezen beszerezhető, kis példányszámú kiadványokat, folyóiratokat, a példaként tanulmányozandó diplomamunkákat, fokozati dolgozatokat legjobb, ha a hallgató, a tanítónő a tudományos irányítótól kapja kölcsön, hiszen jó esetben ő rendelkezik ilyen anyagokkal. A szó elszáll, az írás marad. A legfontosabb időpontokat, szerkezeti, tartalmi, formai elvárásokat legjobb, ha írásban közöljük. Miért? Mert így elkerülhetőek a félreértések, és azért is, mert a jelölt és az irányító számára is egyértelmű, világos, hogy a továbbiakban mihez kell igazodni.

A kézművességből, képzőművészeti nevelésből dolgozatot, diplomamunkát készítők minden esetben kapnak egy DVD-t is, amely a könyvészeti anyag, szakcikkek, tanulmányok mellett még tartalmaz hozzávetőlegesen 16 000 rajzot, reprodukciót, szemléltetést különböző témakörök szerint csoportosítva, valamint megtalálható még itt 14–15 diplomamunka, fokozati dolgozat teljes anyaga is.

A munkamódszerekről, a dolgozat szerkezetéről

Kezdetben beszéljük meg a munkamódszereket is. Miért van erre elengedhetetlenül szükség? A legtöbb jelöltnek nincs jártassága egy dolgozat elkészítésében, egyedül hozzá sem tudna kezdeni. A munka megkönnyítésére az irányító jó ha javasol egy szerkezeti felépítést is, ez különösen azokban az

esetekben indokolt, amikor egy merőben új, addig senki által fel nem dolgozott témakör kidolgozásához kezdenek.

Az alábbi szerkezeti javaslat egy I-es fokozatú tudományos dolgozathoz készült 2009-ben egy olyan tanítónő számára, aki már a líceumban is tanítványom volt, és aki több mint egy évtizede városi iskolában, Nagykárolyban dolgozik tanítónőként.

Címajánlat:

A firkák jellegéről, megjelenési formáiról és hasznosíthatóságáról az elemi iskolai oktatásban

- A dolgozat nagysága: az illusztrációs tömb kivételével 60–65 oldal.
- Betűméret: 12.
- Az idézeteket pontos forrásmegjelöléssel kell feltüntetni a lap alján, illetve a fejezet végén, ez a világhálós forrásokra és a képanyagra is érvényes.
- A dolgozathoz CD-t kell csatolni a szerkesztett változattal és a teljes képanyaggal, hogy ez mások által is hasznosítható, nyomtatható legyen. A CD tartalmazza a Power Point-os bemutató anyagát is.
- A könyvészeti anyag legalább 25–30 címet tartalmazzon, ebben segítségre lesz a DVD bibliográfiai anyag is.
- A dolgozat végén jó, ha beillesztünk egy 10–15 A4-es méretű képből álló illusztrációs tömböt, amely lényegében a dolgozat keresztmetszetét mutatja be, és direkt módon, az osztályteremben szemléltetésre is használható.

A témaválasztás indoklása (pedagógia, módszertan, reform)

A XXI. századi tanügyi reform néhány alapkérdéséből, alapvető problémájából kellene kiindulni, vagyis abból, hogyan nevelhetnénk önállóan gondolkodó, kezdeményezőképző, kreatív, rugalmas, az új dolgokat megtanulni, befogadni képes fiatalokat, akik a későbbiekben helyt tudnak állni az állandóan változó, felgyorsult világ kihívásaival szemben.

Hogyan és milyen módszerekkel aktivizálható a hagyományos oktatásba belefásult, érdektelenné vált tanulók tömege? Milyen módszerek, lehetőségek állnak jelenleg a rendelkezésünkre? Mitől válhat egy tevékenységi forma vonzóvá, érdekessé? Hogyan és milyen órákon, tevékenységeken születnek az évente többször levakartatott és rendszeresen újraéledő, az egész felületet betakaró aprólékos, a legváltozatosabb eszközökkel, anyagokkal és segédeszközökkel készített padfirkák a bútordarab teljes felületén?

Már az eszközök formai változatossága is döbbenetes, hiszen a ceruzától a golyóstollig, a töltőtolltól a filctollig, színes ceruzáig, a vízfestéktől, temperától a levonóig, a korrektortól a tintakiszedőig, zsírkrétaig, a körző hegyétől a

papírvágó késig, a bicskától a zselettig, a színes krétától a szemfestékgig, körömlakkig, a rúztól a tusig megtalálható itt minden.

Hogyan lehetne ezt a jobb sorsra érdemes találékonyságot, buzgalmat hasznosítani. Mitől unalmas és elfogadhatatlan a mai fiatalok számára a hagyományos, skolasztikus oktatásmód? Hogyan tiltakoznak ez ellen stb?

A témakör rövid, illusztrált, elméleti bemutatása

A firkák a 2–3 éves kisgyermek első ábrázolási kísérletei, ez alakul át a későbbiekben sejtyszerű ábrázolássá, és innen indulnak el az első, azonosítható ábrázolási kísérletek. Rendkívül fontos mint kiindulópont, nagy hatással van a pszichés, motorikus, intellektuális, érzelmi fejlődésre. Mi a legfontosabb jellemzője? A spontaneitás, a direkttség, lényegében a papíron nyomot hagyó íróeszköz hatását, lehetőségeit próbálja ki a gyerek. Meddig tart? Ameddig a spontán vonalak, vonalgubancok át nem alakulnak rajzzá, írássá, érthető, interpretálható jellé. A firka ezzel nem tűnik el véglegesen, hanem a vizuális kommunikáció más formáival párhuzamosan még hosszú ideig megmaradhat. Hol találkozhatunk firkákkal a későbbiekben? Nagyon sok helyen, különböző korosztályoknál, még a felnőttkorban is. Melyek a megnyilvánulási formái?

1. Padfirkák
2. Aszfaltfirkák
3. Bőrfirkák (arcon, kézen, lábon)
4. Táblafirkák
5. Füzet- és könyvfirkák
6. Ablakfirkák
7. Képeket, arcképeket átalakító firkák
8. Falfirkák, graffitik

Történelmi áttekintés

A firkák általánossá válása az írástudás, a különféle íróeszközök, festőanyagok megjelenésével, elterjedésével, ezek rögzítési (fénykép, digitális kép) lehetőségével párhuzamos jelenség. A viasztáblák, palatáblák firkáiról szinte semmit sem tudunk, senki sem gyűjtötte ezeket, pedig voltak, de valamennyit egyszerűen letörölték. Mi az, ami megmaradt? A falfirkák egy része azok, amelyek eldugott, ritkán felújított helyeken találhatóak, főleg a templomtornyokban, lépcsőházakban készített falkarcok. Ezekből Szatmár megyében 100–150 éves példányok is láthatók.

A falfirkák széles körű elterjedését is a technika, a spray formában árusított festékek segítették elő. Könnyebb egy golyóstollal, filctollal padot firkálni, mint mondjuk lúdtollal, házi készítésű tintával, ezüstceruzával, hiszen

mint köztudott, a grafitceruza is alig 200 éves múltra tekint vissza, hogy a többi íróeszköztől (golyóstollról, filctollról, korrektorról) ne is beszéljünk.

A firkák olvasata (pszichológiai utalások)

Pszichés, alkati (kolerikus, melankolikus, szangvinikus, flegmatikus) jellemzőkről, unalomról, érdeklődési körről, elszigeteltségről, labilitásról, befolyásolhatóságról, belső elégedetlenségről, lázadásról, a polgári rend, rendszer megkérdőjelezéséről is árulkodnak a firkák. Árulkodhatnak ugyanakkor képi igényességről vagy igénytelenségről, primitív, ösztönös vagy kifinomult, rafinált gondolkodásmódról is.

A firkák – mint minden más vizuális jel, írás, rajz, festmények színvilága stb. – olvashatók, interpretálhatók, vagyis a segítségükkel sok mindent megtudhatunk tanítványainkról, a fiatalokról általában. Miért van erre szükség? Azért, mert a legtöbb esetben ezek az ismeretek segítenek abban, hogy a céltalan vagy öncélú rajzi megnyilvánulásokat, a közlés, a kommunikáció nyilvánvaló igényét jó irányba fordítsuk, közös céljaink elérésére hasznosítsuk. A tanulók nagyon gyakran rajzolják le kedvenc együtteseik logóját, jeleit, gépkocsikat, számukra fontos, rövid szöveges üzeneteket, vagy a saját nevüket, becenevüket, monogramjukat, jelszavukat.

Ezek a rajzok olyan tanulók burkolt, ösztönös, spontán üzenetei, akiket kötelességünk megtanítani a kommunikáció civilizált, társadalmilag is elfogadott módozataira, formáira!

Mit kezdhethünk a firkákkal az elemi iskolai oktatásban?

(Ez a dolgozat érdemi része, ez a legvaskosabb, legalább 30–35 oldalas, gazdagon illusztrált fejezet)

Honnan, milyen irányba haladhatunk?

- A táblafirkáktól a tábla díszítéséig.
- A padfirkáktól emblémák, logók, kitűzők tervezéséig.
- A spontán feliratoktól a díszítő írásig.
- A bőrfirkáktól az arcfestésig, sminkig.
- Az aszfaltfirkáktól az aszfaltrajz-versenyig.
- Az ablakrajzoktól az ablakdíszítésig.
- Az arcképfirkálástól a karikatúráig.
- A falfirkáktól a graffitüig stb.
- A másolt emlékkönyvrajzoktól az egyéni, önálló, igényes díszítésig.

A firkák, padfirkák, falfirkák tanulmányozása sokat elárul a tanulók érdeklődési köréről, azokról a hatásokról, amelyek nap mint nap érik, amelyek foglalkoztatják őket. Napjainkban a világhálónak, a kábeltévének, DVD-nek, a digitális fényképezőgépnek, nyomdatechnikának, reklámoknak stb. köszönhetően minden tanulót naponta hatalmas vizuális információáradat bombáz. Hogyan lehetne ezt hasznosítani, hogyan lehetne ennek az ismeretanyagnak az érdemi, használható részét bevonni az oktatási folyamatba? Hogyan taníthatóak meg tanítványainknak a választás, válogatás képességére? Ezek azok a kérdések, amelyekre konkrét, a gyakorlatban is alkalmazható válaszokat kell keresen minden gyakorló pedagógus és ez a tudományos munka is.

Kísérlet

Lefotózzuk az iskola körzetében látható falfirkákat, amelyeket tanítványaink naponta látnak. Megbeszéljük a bemutatott rajzok minőségét, üzenetét, hatását, és a továbbiakban közösen olyan graffititerveket készítünk, amelyeknél érvényesülnie kell a rajzórakon szerzett színelméleti, kompozíciós tudásnak, az ellentétekkel, kifejező erővel stb. kapcsolatos ismereteknek, a jó ízlésnek.

Ugyanez a kísérlet elvégezhető a padfirkákkal, könyvfirkákkal stb. is. Először megfigyeljük, melyek a leggyakrabban visszatérő motívumok, és megpróbáljuk ezeket igényesebben, színvonalasabban, főleg értelmesebben, célirányosabban megvalósítani. Könyvet természetesen nem firkálunk, ez a feladat rajzlapon, fénymásolt ábrákkal is kivitelezhető.

Mit kezdhetünk egy történelmi személyiség átfirkált arcképével? Értékelhetjük a humort, az ötletességet, azzal a megjegyzéssel, hogy a saját könyveinket sem firkáljuk, személyiségekből nem űzünk gúnyt, de képes magazinok személytelen alakjait már át lehet ötletesen, humorosan rajzolni, kiegészíteni, kollázs technikával átalakítani úgy, hogy az eredmény akár értékelhető, kielemezhető is lehet. Innen már csak lépésnyire van egy új műfajjal, a karikatúrával való ismerkedés.

A tevékenység interdiszciplináris jellegéről

Köztudott, hogy az óvodai- és elemi iskolai oktatásban a vizuális közlés mód hatékonysága, jelentősége megkérdőjelezhetetlen. Hány tantárgyat, tevékenységet érinthet ez a terület? Kivétel nélkül valamennyit. A rajzok, díszítések, vázlatok, skiccek, térképek, ábrák, levonók, beragasztott, bepecsételt formák, díszítő sorok, díszes címek szerepét, jelentőségét szükségtelen külön ecsetelni. A legtöbb tanuló rendszeresen firkál a füzetében, de ugyanakkor rajzolhatna a tanulást megkönnyítő illusztrációkat, jeleneteket, díszítéseket, ha erre lehetőséget nyújtunk, és ha folyamatosan értékeljük az eredményeket.

Következtetések

Ez egy 2–3 oldalas összefoglaló, amelyben pontokban foglalva röviden választ adunk a bevezetőben feltett kérdésekre. Firkálnak-e a tanulók? Milyen tartalmúak, minőségűek ezek a firkák? Milyen üzeneteket közvetítenek? Hogyan ismerhetők meg a tanulók ezek segítségével? Hogyan hasznosítható ez a közlési vágy, ez a burkolt üzenet az iskola céljaira? Milyen interdiszciplináris hozadéka lehet ennek?

A dolgozatot természetesen ki kell egészíteni könyvészeti anyaggal, tartalomjegyzékkel, illusztrációs tömbbel.

Könyvészeti javaslat

Șuşală, I., N.: *Culoarea cea de toate zilele*. 2000, București, Editura Albatros.

Nagy Erzsébet – Péter Anna: *Óvónők kézikönyve*. 1981, București, Editura Didactică și Pedagogică.

Sándor Éva: *Rajz kézikönyv gyógypedagógusoknak*. 1990, Budapest, Tankönyvkiadó.

Muhi Sándor: *Rajzoljunk együtt* (Módszertani útmutató az óvodai és elemi iskolai képzőművészeti neveléshez). 2000, Szatmárnémeti.

Rudolf Arnheim: *Arta și percepția vizuală*. 1979, București, Editura Meridiane.

T. Sándor Zsuzsa: *Ábrázolás és művészet*. 1988, Budapest, Tankönyvkiadó.

Mandics György: *A rejtélyes írások könyve*. 1981, Albatrosz Könyvkiadó.

Muhi Sándor: *Szemléltetők* (DVD). 2008, Szatmárnémeti.

Magiszter folyóirat kollekcója (2006–2009).

Érvényes tantervek.

A munka kezdeti szakasza

A készülendő munka szerkezeti felépítése után, első lépésben a könyvészeti és az illusztrációs anyagot kell összeállítani, fejezetenként rendszerezni. Ez a valóságosnál mindig sokkal bővebb a kiindulópontban, hogy legyen miből válogatni, kihagyni. A kihagyott anyagok, szövegek, képek felhasználható része kiegészítésként felkerülhet a CD-re. Csak ezek után láthatunk hozzá az elméleti részekhez, az adatok, idézetek, idevonatkozó utalások gyűjtéséhez, ezeket hozzáadjuk a már körvonalazott szerkezethez. Valamennyit pontos forrásmegjelöléssel fűzzük dossziéba, hiszen erre a későbbiekben utalnunk kell, a digitális anyagokból, honlapokról átvett képeket is kinyomtatott formában helyezzük az irattartókba. A fentieket kiegészítjük fejezetenként az önálló szövegrészekkel, leírásokkal, kísérletekkel. Jó, ha ezeket a részeket külön lapokra írjuk, így a

feljegyzések könnyen bővíthetők, cserélhetők, alakíthatóak. Ezt – a több irattartóban fejezetenként tárolt nyersanyagot – a továbbiaknak többször átválogatjuk, alakítjuk, csoportosítjuk mindaddig, amíg el nem érjük a kívánt, már a kiindulópontban körvonalazott strukturális, szerkezeti arányokat.

A dolgozat megírása

Lényegében a dolgozat számítógépes szövegszerkesztéséről van szó. A hallgatók döntő többsége rendelkezik megfelelő ismeretekkel ahhoz, hogy megszerkesszen egy ilyen dolgozatot. Ami a képanyag feldolgozását, javítását, alakítását, beillesztését illeti, ezen a területen a legtöbbször segítségre van szükség. Az alapismeretek viszonylag rövid idő alatt elsajátíthatóak, ezek kimondottan gyakorlati jellegűek, és csak konkrét példákkal, számítógépen gyakorolhatóak. A beillesztett képekkel szerkesztett szöveg rendkívül sérülékeny, egyetlen betoldás, kiemelés, gyakran egy kisebb szövegmódosítás is felboríthatja a szerkezetet, ezért fontos, hogy a dolgozatot ne egészében, hanem szakaszosan, 2–3 oldalas részletekben szerkesszük, mentsük. Ebben a formában minden nem kívánt módosulást viszonylag könnyen lehet korrigálni. Fontos, hogy a kész munka folyamatos, egységes legyen, a fejezetek kapcsolódjanak egymáshoz, ne legyenek benne ismétlések, vagy olyan kihagyások, amelyek a folyamatos gondolatmenet megszakításához vezethetnek. Nagyon sokszor kell szakaszosan és egészében is átolvasni, átjavítani egy ilyen dolgozatot ahhoz, hogy végül egy könnyen követhető, áttekinthető összkép alakulhasson ki az olvasóban. A többszörös átalakítás, átjavítás után a tartalomjegyzékben, könyvészetben és a végkövetkeztetéseknel, esetleg a képek jegyzékénél meg kell tenni a megfelelő módosításokat. Csak ezek után érdemes bemutatni a dolgozat végleges változatát a vezető tanárnak, és annak a jóváhagyása után kerülhet sor az elektronikus rögzítésre, a dolgozat bekötetésére, a bemutató, megvédés előkészítésére. Ami az elektronikus rögzítést illeti, baráti jótanácsként azt szoktam javasolni a hallgatóknak, hogy munka közben nem árt szakaszosan menteni, elektronikusan rögzíteni a részeredményeket, hiszen a technika ördöge olykor csúnyán megtréfálhat bennünket. Egy rossz mentés, egy figyelmetlen manőver, egy váratlan meghibásodás hónapok munkáját, erőfeszítéseit teheti tönkre.

A bekötésről, a CD-ről, az illusztrációs tömb elhelyezéséről, a beragasztott elemeket, tárgyakat tartalmazó dolgozatokról

Mivel a képzőművészeti nevelésből, kézművességből írt dolgozatok olykor kevésbé szokványos formájú, vastagságú kiegészítő anyagokat is tartalmaznak, ezek bekötési módja sem lehet átlagos. Az általam irányított munkák

esetében azt szoktam javasolni, hogy az elektronikusan rögzített változatot a borító hátlapjára helyezzék. A legegyszerűbb az, ha egy CD borítékát felragasztjuk. A borítékra tervezzünk számítógépesen egyedi, kartonlapra nyomtatott színes, illusztrált, felírtos borítót. Magára a CD-re is tervezhető, nyomtatható ilyen ábra, de ha erre nincs lehetőségünk, legalább írjuk filctollal biztonsági okokból a CD szerzőjét és a dolgozat címét. Jó ha a lemez nem csupán a dolgozat szerkesztett változatát tartalmazza, hanem külön a teljes képanyagot is, hiszen így ez sokoldalúan hasznosítható. Néhányan olyan kiegészítő képanyagokat, elméleti részeket is feltesznek a CD-re, amelyek helyszűke miatt kimaradtak ugyan a dolgozathoz, de bővítik, színesítik annak tartalmát. Az illusztrációs tömb a dolgozat hátlapjára kerül, egy direkt erre a célra kialakított, kartonból készített zsebbe. A lapokat kartonlapra kell nyomtatni, ezek mérete néhány milliméterrel kisebb kell hogy legyen a többi lapnál, hogy kényelmesen kivehető, visszahelyezhető legyen. Ezt a részt általában a hallgató alakítja ki a bekötés után, ezért a dolgozatát eleve ennek a többletvastagságnak a figyelembevételével kell bekötetnie. Az illusztrációs tömb gyakran tartalmaz kartonlapokra ragasztott papírtárgyakat, természetes anyagokból vagy kollázs technikával készült kompozíciókat, ezek sérülékenyek, elhelyezésük, bekötésük, esetleg fóliázásuk külön gondot jelent.

Mint láttuk, a dolgozatok véglegesítése, bekötése sem rutinfeladat. Mi veszi mégis rá a jelöltek tucátjait, hogy vállalják ezeket a „megpróbáltatásokat”? A tantárgyak, tevékenységi területek szeretete mellett szerepet játszhat itt még a szakmai elkötelezettség, az egyedi megoldások igénye, a kísérletező kedv is. Megítélésem szerint azok a hallgatók, tanító- és óvónők választanak ilyen feladatokat, akiket már nem kell meggyőzni a szakma fontosságáról, az állandó újítások szükségszerűségéről, a kreatív gondolkodásmód, kezdeményezőkéesség meghatározó szerepéről a tanügyben.

A dolgozat bemutatásáról, megvédéséről

Fontos feladat hárul a dolgozatok megvédésének előkészítésében a vezető tanárra is. Ez amellet, hogy egy ünnepélyes pillanat, a szakmai előrelépés fontos állomása valamennyi pedagógus életében, egyben több és más is. Ennek a momentumnak ösztönzőleg kell hatnia a kollégákra, munkatársakra, konkrét példákkal meg kell őket győzni a leírtak szükségességéről és széles körű felhasználhatóságáról is.

A dolgozatok bemutatásának, megvédésének több formája és módja alakult ki az idők során, az utóbbi években a leggyakrabban használt módszer a Power Point-os bemutató, vagyis a kép- és szövegvetítéssel egybekötött magyarázat. Ez az esetek többségében a kivetített szövegek felolvasásából áll. Mint

minden technikai újításnak, ennek is csak addig érződik majd a jótékony hatása, ameddig nem válik megszokottá, sablonszerűvé. Megítélésem szerint ez rövid időn belül bekövetkezik. Meggyőződésem, hogy eleve elkötelezni magunkat egy bizonyos megvédési mód mellett hiba. Maradjunk meg annál a premisszánál, hogy minden diplomamunka más, tehát a bemutatásuk sem történhet rutinszerűen, ezért jó, ha minden esetben beviszünk valamilyen új elemet, meglepetést.

Tapasztalatom szerint nagyon sikeresek az olyan ismertetőik, melyek fokozottan gyakorlati jellegűek. A jelölt, aki a hajtogatott papírdobozokból készült didaktikai játékokból írta a diplomamunkáját 2007-ben, 4–5 perc alatt két széles padot töltött meg különböző színű, méretű, díszítésű, önálló vagy csoportosított tárgyakal, és közben folyamatosan

beszélt a témaválasztásról, a játékos szemléltetés szerepéről, interdiszciplinaritásról, kezdeményezőkézségről, kreativitásról, a mindennapi életben való felhasználhatóságról, az általa végzett kutatások eredményeiről, csoportos feladatokról, aktivizáló módszerekről. Az egész megvédés egy rendkívül sikeres, remekül előadott improvizációnak tűnt, amely elsősorban szokatlanságával, frissességével, mobilitásával hatott. Csak a beavatottak (a felkészítő tanár és a jelölt) tudták, hogy milyen kemény, következetes, aprólékos előkészítő munkát, mennyi tükör előtti gyakorlást igényel egy-egy ilyen „spontán” ismertető.

A dolgozatok utóéletéről

Az nagyon jó jel, ha egy dolgozatnak van utóélete, hiszen azt jelenti, hogy volt értelme a munkánknak és a végeredmény közösségi tulajdonná vált. A dolgozatokat különféle intézmények könyvtáraiban, tanfelügyelőségeken őrizték. Ha adott esetben a dolgozatvezető tanár (mint e sorok írója) több helyen is tevékenykedett, akkor ezeket a munkákat egészében csak egyetlen helyszínen láthatta az érdeklődő, a tanár lakásán. Többek között ezért van az, hogy évek óta minden évfolyamnak tartok egy-egy szemináriumot a lakásomon, ahol még sor kerül a szemléltetőim bemutatására, számítógépes programok ismertetésére is.

Több szempontból is fontos lenne, hogy a jelöltek ismerjék elődeik munkáit. Elsősorban azért, hogy elkerüljék az azonos vagy nagyon hasonló téma választását, feldolgozását. Fontos azért is, hogy megismerjék a rokontémák kidolgozásának erőnyeit és hibáit. Ha egyszerre több dolgozat szerkezetét tanulmányozzák, könnyebb kiválasztani a számukra legmegfelelőbb struktúrát. Külalakra, elvárásokról, előnyös vagy előnytelen megoldásokról megítélésem szerint legegyszerűbben egy asztalon felsorakoztatott példák alapján lehet beszélni.

A dolgozatok utóéletében radikális változást hozott az a tény, hogy két-három éve kötelező ezek leadása elektronikus formában is, így (általában pdf-változatban) kerülnek fel ezek a munkák az általam összeállított DVD-re és jutnak el a hallgatók százaihoz, valamint azokhoz a kollégákhoz, akik ezekből a tantárgyakból írják a fokozati dolgozataikat.

Ui. Tanulmányom első részében a dolgozatok témaválasztásáról, megírásáról, bemutatásáról írtam, a második részben néhány érdekesebb témát, munkát szeretnék ismertetni az utóbbi évek terméséből. Mivel tapasztalati alapon összegyűjtött anyagról van szó, nem csatolok az írásomhoz külön bibliográfiát.

A képek a Babeş–Bolyai Tudományegyetem szatmári kihelyezett tagozatának vizsgáin, illetve a diplomavizsgákon készültek.

(A tanulmány második részét lapunk nyári számában közöljük)